

12. marts 2010

Axelborg, Axeltorv 3
1609 København V

T +45 3339 4000 E info@if.dk
F +45 3339 4141 W www.if.dk

Vandmiljøplaner kan koste 5.100 job i Limfjordsområdet

Regeringens forslag til vandplaner 2015 risikerer at underminere økonomien i det i forvejen økonomisk trængte landbrug. For mange landmænd kan udmøntningen af vandplanerne medføre, at der ikke længere er økonomisk grundlag for fortsat drift. De skrappe reduktionskrav forudsætter omfattende investeringer, som der ofte ikke vil være økonomisk råderum til. Resultatet kan blive alvorlig nedgang i beskæftigelsen og effekter for indkomst og eksport.

Beregninger viser, at uden sådanne investeringer vil husdyrbestanden samlet set skulle reduceres med i størrelsesordenen 100.000 DE, hvilket vil medføre en nedgang i antal beskæftigede på ca. 5.100, heraf ca. 3.200 i afledte erhverv, hvilket også udmønter sig i en reduktion i eksporten på 2,7 mia. kr. Der er behov for udstrakt fleksibilitet og langsom indfasning, hvis vandplanerne ikke skal få store regionale konsekvenser for landbruget i form af nedlukninger og alvorlig begrænsning af udviklingsmulighederne.

Dette notat omhandler vandplanerne for Limfjorden, Mariager Fjord samt Nordlige Kattegat og Skagerrak (herefter omtalt som Limfjordsområdet)¹. I disse tre hovedoplande skal der reduceres med i alt 6.637 tons kvælstof, hvoraf hovedopland Limfjorden tegner sig for 5.944 tons. For Limfjorden er der tale om en reduktion fra hele oplandet på 46 pct. Da der ikke kan reduceres yderligere på naturarealer, og mulighederne for markante forbedringer af spildevandsrensningen må vurderes at være begrænsede, er der lagt op til en større relativ reduktion af landbrugets udledning.

Problemstilling

Reduktionsmålene kan umuliggøre landbrugsproduktion

Regeringens forslag til 23 vandplaner blev fremlagt den 14. januar 2010 af daværende miljøminister Troels Lund Poulsen. Vandplanerne skal sikre såkaldt 'god tilstand' i søer, vandløb, grundvandsforekomster og kystvande. Allerede inden udgangen af 2015 skal omkring 75 pct. af initiativerne være implementeret.

Danmark er inddelt i forskellige vandoplande, med forskellige konkrete miljømål for de enkelte forekomster af overfladevand og grundvand, og der stilles krav til den indsats, der skal til for at opfylde målsætningerne. I flere af disse oplande er reduktionsmålene så massive, at fremtidig landbrugsproduktion er en praktisk umulighed, hvis ikke der i udformningen tages højde for de praktiske-økonomiske udfordringer de enkelte landmænd konkret står overfor.

¹ Kilde: By- og Landskabsstyrelsen: Udkast til Vandplan. Hovedopland 1.2 Limfjorden. Forhøring, januar 2010.

Virkemidler og omkostninger

Virkemidler Indsatsen over for påvirkninger fra landbruget kan ske gennem anvendelse af to typer virkemidler, henholdsvis generelle og målrettede virkemidler. Følgende virkemidler beskrives som generelle:

- Randzoner à 10 meters bredde rundt om søer og på begge sider af vandløb
- Efterafgrøder i sædskiftet i stedet for 100 pct. vintergrønne marker
- Ingen jordbearbejdning i efteråret forud for vårafgrøder samt en neutralisering af kvælstofeffekt ved byudvikling m.v.
- Forbud mod pløjning af fodergræsmarker i visse perioder
- Teknisk justering af normsystemet – den samlede kvælstofkvote falder i takt med at landbrugsarealer tages ud af drift

Følgende virkemidler er beskrevet som målrettede:

- Markedsomsættelige kvælstofkvoter
- Yderligere brug af efterafgrøder i sædskiftet
- Etablering af vådområder til kvælstoffjernelse
- Etablering af arealer med periodevis oversvømmelse i ådale opstrøms søer med
- henblik på fosforfjernelse til søerne
- Ophør af eller reduceret vandløbsvedligeholdelse

Denne skelnen mellem de generelle og de specifikke virkemidler er anvendt i vandplanen for Limfjorden. De fleste økonomer anser imidlertid omsættelige kvælstofkvoter som et generelt virkemiddel. Tilsvarende må randzoner betragtes som et specifikt virkemiddel.

*Omkostninger -
for samfundet og for
landmanden*

Af vandmiljøplanerne fremgår, at for de landbrugsrelaterede virkemidler er omkostningerne estimeret som jordrentetab, dvs. det tab en landmand har i sit dækningsbidrag pr. påvirket arealenhed ved anvendelse af et virkemiddel i forhold til en før situation. Omkostningerne er opgjort som årlige budgetøkonomiske omkostninger for samfundet og på grundlag af generaliserede enhedsomkostninger fra FØI. Der kan f.eks. være tale om gennemsnitsberegning af landmandens direkte tab per hektar eller udgiften til den entreprenør, der skal foretage en fysisk indsats i et vandløb.

Det fremgår imidlertid ikke af planerne, hvorledes disse omkostninger skal fordeles, herunder hvor stor en del landmændene forventes at betale.

De store andele af kvælstofreduktionen, der forventes at ske ved brug af omsættelige kvælstofkvoter, betyder, at en stor del af kvælstofreduktionen skal ske på måder, der endnu ikke er identificeret.

Samlet set vurderes det i planerne for Limfjordsområdet, at virkemidlerne kan reducere den årlige kvælstofudledning med 6.637 tons. De samlede årlige budgetøkonomiske omkostninger for alle virkemidler, undtagen de markedsomsættelige kvælstofkvoter, er i vandplanerne opgjort til 215 mio. kr., hvoraf omkostninger for de landbrugsrelaterede (landbrug generelle virkemidler og målrettede) udgør 128 mio. kr. pr. år.

Omkostninger til 60 pct. af reduktionen er ikke opgjort

Af den samlede reduktion på 6.637 tons kvælstof er 3.978 tons - ca. 60 pct. – forudsat reduceret ved brug af omsættelige kvælstofkvoter. Denne reduktion skal således ske *udover* den reduktion, der opnås ved brug af de tidligere nævnte virkemidler. De samfundsøkonomiske omkostninger forbundet med den yderligere reduktion på knap 4.000 tons kvælstof via markedsomsættelige kvælstofkvoter er imidlertid ikke opgjort, uanset at der er tale om en så væsentlig del af reduktionen.

Begrænset råderum

På grund af harmonireglerne må landmanden ofte supplere anvendelsen af husdyrgødning med anvendelse af handelsgødning. Hvis landmanden bliver pålagt at reducere kvælstoftilførslen til sine marker, vil det betyde faldende planteproduktion og kvalitet og dermed forringet indtjening. Hvis reduktionskravene ikke nås alene ved en reduktion i tilførslen af handelsgødning, vil det betyde, at der skal ske en reduktion i tilførslen af husdyrgødning. For mange husdyrproducenter kan dette kun opnås ved at reducere husdyrbestanden.

Vandplanernes øgede krav om efterafgrøder betyder, at der ikke længere vil være de samme muligheder for at ændre afgrødesammensætningen i retning af afgrøder med større kvælstofbehov, f.eks. vinterhvede, vinterraps eller vinterbyg.

En mulighed kunne være at øge udnyttelsesgraden af husdyrgødningen ved at behandle den på biogasanlæg og afbrænde fiberfraktionen efter separation, således at den nuværende udnyttelsesgrad på ca. 70 pct. blev forøget. Dette er imidlertid vanskeligt og omkostningskrævende.

Investering i og udvikling af miljøteknologi, f.eks. udbringningsteknologi eller anlæg til gylleseparation - adskillelse af ajle og mæg - kunne være en mulighed, der kunne medvirke til at reducere miljøbelastningen fra husdyrproduktionen, men kræver ligeledes udvikling og investeringer.

Ofte vil der ikke være alternativer til at reducere størrelsen af husdyrbesætningen.

Samfundsøkonomiske effekter

I Limfjordsområdet udgør beskæftigelsen i landbruget, forarbejdningsvirksomheder og afledte støtteerhverv 15 pct. af den private beskæftigelse. Landbrugets produktion har dermed væsentlig betydning for samfundsøkonomien og giver anledning til afledt beskæftigelse og indtjening i andre erhverv, f.eks. slagterier, mejerier og støtteerhverv.

Beregningsforudsætninger

Vandplanerne er opgjort i 23 distrikter, som ikke direkte afspejles i en regiongeografisk opdeling af Danmark. I nærværende beregninger indgår som nævnt vandplanerne for Nordlige Kattegat, Skagerrak, Limfjorden og Mariager Fjord.

Vandplanerne dækker geografisk et område på 10.844 km², svarende til 25 pct. af Danmarks landareal. Opgørelsen af husdyr findes kun på landsdels- og regionsniveau, og der er ikke helt geografisk sammenfald mellem de to opgørelser. I beregningerne er der korrigeret herfor, under antagelse af proportionalitet mellem antallet af husdyr i hele området.

I beregningerne er der taget udgangspunkt i de samlede krav til kvælstofreduktion i recipienterne i de tre vandplaner for Limfjordsområdet på i alt 3.978 tons. En del af dette er forudsat at kunne omforderes til nabogårde mv. inden for oplandet, hvorefter der resterer et behov for kvælstofreduktion, svarende til 102.000 DE. De enkelte jordbundstyper giver forskellige udledningsforhold. I beregningerne antages et forhold mellem mark og recipient på 7,5, dvs. en reduktion på én enhed kvælstof i recipienten er forudsat at kræver en reduktion på 7,5 enheder på marken. Det antages, at der må fordeles gylle på 85 pct. af markerne, desuden er det skønnet at 20 pct. gyllen ikke kan omforderes på grund af manglende jordkøb, gyllekontrakter og transportomkostninger.

Beregningsresultater

Nedenstående estimater er baseret på Danmarks Statistiks input-output tabeller, som yderligere er opdelt på de væsentligste driftsgrene i landbruget. I estimaterne er der taget hensyn til effekterne i såvel primærerhvervet som i de afledte erhverv.

Samfundsøkonomiske effekter

	Beskæftigelse			Økonomi	
	Primær produktionen	Afledt effekter	Samlet	Bruttofaktor- indkomst	Eksport
	----- personer -----			----- mio. kr. -----	
Kvæg	1.100	1.300	2.400	800	1.100
Svin	700	1.700	2.400	1.100	1.400
Øvrige husdyr	100	200	300	200	200
I alt	1.900	3.200	5.100	2.000	2.700

Anm. Estimer for øvrige husdyr er baseret på fjerkræ, som udgør den vægtigste del af andet husdyrhold.

Kilde.: Danmarks Statistik og egne beregninger

Det skal understreges, at de anvendte nationalregnskabstal beror på gennemsnitsbetragtninger, mens vandplanerne er specifikt opgjort.

Øvrige forhold

De konkrete beskæftigelseseffekter og effekter for indkomst og eksport vil afhænge af en lang række faktorer, såsom den konkrete udformning og indfasning af vandplanerne, omkostningsfordelingen, påvirkningen af konkurrenceforholdene, markedsudviklingen, etc. Ovennævnte overslag kan tages som en indikation af, at vandplanerne, med mindre der udvises en udstrakt fleksibilitet og langsom indfasning, vil få alvorlige konsekvenser for beskæftigelse, indkomst og dansk eksport.

Landbrug & Fødevarer

Axeltorv 3
1609 København V

T +45 3339 4000
F +45 3339 4141

E info@lf.dk
W www.lf.dk

Yderligere kontakt

Leif Nielsen
Anne Ohm

3339 4238 Ini@lf.dk
3339 4496 ano@lf.dk